

Odry a okolí na přelomu 19. a 20. století - procházka z náměstí na Dvořisko a zpět

Dipl.-Ing. Dr. tech. Rudolf Krawagna

Tento článek z časopisu „Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung“ nám dokládá, jak turisticky významným místem bylo celé Odersko na přelomu 19. a 20. století. Bylo to zřejmě způsobeno úpadkem textilního průmyslu a odchodem části zdejší nobility do Vídně a okolí, kde s úspěchem založila novou existenci. Její rodiče se svými potomky pak hojně navštěvovali svou původní domovinu, kde významnou měrou oživovali turistický ruch. Mnozí oderští vystěhovalci se následně uplatnili ve významných státních funkcích. Stali se profesory vysokých škol nebo významnými podnikateli či umělci. Dnes s úctou hledíme k těmto významným rodákům našeho města a snažíme se pokračovat v jejich šlépějích. Doufejme, že šťastně. Snahou by mělo být navázání turistických vztahů s Vídní a oživení turismu podle příkladu tohoto krátkého článku. Vraťme proto do našeho života pravidelnost vycházek do krásné oderské krajiny, například historickou „Výcházkou dr. Krawagny“ podle trasy uvedené na přiložené mapce.

Odry 1907, zahrada domu č. p. 119, pánská sešlost při hře v karty. Zleva doprava: Rudolf Ertel, Karl Tobiash, Emil Gerlich, Valentin (Tin) Patzak, Gustav Krawagna, **Rudolf Krawagna** (autor článku), Heinrich (Shan) Richly, Rudolf Köhler, Alois (Lois) Hnatek, Isidor Unger, Vincenz (Zens) Gerlich a Franz Malcher. Místo této pánské sešlosti je v přiložené mapě označeno číslem 5.

V té době byly v Odrách realizovány dva větší stavební projekty. Stavěl se vodovod a „nová silnice“ z Oder do Olomouce¹. Obě stavby stavěli italská dělníci, kteří ovlivňovali oderské obyvatele jak svým jazykem, tak svým způsobem práce.

Bydleli jsme tehdy společně s dědečkem, strýcem, tetami a ostatními prázdninovými, letními hosty v Patzakově² domě na náměstí. Majitelka provozovala

dámské krejčovství a její syn Valentin, námi studenty jednoduše jmenován „Tin“, vystudoval reálku v Novém Jičíně a pak odešel pracovat na poštu do Vídně. Zde pak založil Oderskou stolní společnost, která se později přejmenovala na „Oderské domovské seskupení vyhnanců.“

Mezi Patzakovým domem a Služební uličkou (Dienergassl) stál ještě rohový dům učitele hudby

1. Dnešní silnice na Dobešov přes Dvořisko, která byla dokončena oderským stavitelem Alselmem Vanzinem roku 1901.
2. Josefina Patzak (roz. Wanasky), vdova a majitelka domu č. p. 36 na náměstí (dnes prodejna optiky)

Hartmanna, jehož žena v budově na dvoře provozovala obchod s chlebem a moukou. Zboží odebírala z parního mlýna z Jeseniku n. Odrou, odkud přijížděl jednou týdně těžce naložený vůz tažený dvěma silnými koňmi. Zastavoval přímo pod našimi okny tak, abychom mohli při své dětské zvědavosti sledovat jeho vykládání.

V domě pana Hartmanna bydlel v prvním patře výběrčí daně Anton Ludwig, kterého později ještě zmíním. Naše procházka tedy začne ve Služební uličce, kde se nacházel vpravo ponurý vchod do obchodu paní Hartmannové a na jejímž konci je křižovatka s Okružní ulicí, která zde také končí. Na rohu ulic Okružní a Služební stálo vězení, ke kterému ve společném hovoru kráčivali soudní sluha se svým vězněm, bez železek. Gangsterů a banditů totiž v Odrách nebylo, vyjma lupiče Šimaka. Služební ulička pokračovala mezi zahradními ploty dále až ke Kopečné ulici (*Berggasse*), kde stála řada pamětihodných budov.

Dole, na počátku Kopečné ulice, kde protéká Stodolní potok, se nacházely objekty Gerlichovy tkalcovny sukna s architektonicky pěknou obytnou budovou, kdysi asi nejbohatší a nejvznešenější rodiny v Odrách. Naproti, na druhé straně začátku Kopečné ulice, se nacházel dům a zahrada, kde bydlel se ženou a šesti dětmi městský sekretář Heinrich Richly. S touto rodinou jsme společně bydleli ve Wankově domu³ na náměstí a byli jsme s nimi od dětství spřátelení. Později jsme v létě na zahradě domu Heinricha Richlého jako studenti hrávali taroky ve dvou skupinách. Starší pánové našeho prázdninového spolku hráli ve čtveřici: Patzak Tin, Hnatek Lois⁴, Gerlich Zens a Richly Schan⁵. Občas do toho zasahovali Isidor Unger a Köhler Franz. Mladší tvořili partu „Lišek“ ve složení Krawagna Rudl⁶ a Tobiasch Karl⁷. Jejich partneři byli Krawagna Gustl⁸ a Ertl Karel, kteří museli také neustále plnit prázdné pivní sklenice. V roce 1908, u příležitosti jubilea 60. výročí vlády císaře, se vypilo v zesílené sestavě kubiců 25 soudků po 25 litrech během dvou měsíců. To byla hrdinská věc cti. Dnes se studenti spokojí s ovocnou limonádou.

Protože „pivovar Ulrich“ v Kopečné ulici sousedil s „usedlostí Richly“, bylo možno soudky s pivem pohodlně a lákavě přenést přes zeď zahrady.

Na křižovatce ulic Služebná / Kopečná stál dům lékaře Dr. Raimunda Kunze, který vedle Dr. Rolledera ošetřoval nemocné z Oder a širšího okolí, tenkrát ještě v selských povozech, v noci a za mlhy. Syn pana Dr. Kunze, taktéž jménem Raimund, byl za našich dob zaměstnán chemik. Dobře vydělával a odlišoval se od nás studentů především svým vždy elegantním

oblečením. Hrál také velmi dobře na housle a uskutečnil řadu koncertů pod vedením svého učitele Hartmanna. Obě jeho sestry, tak jako on, byly velmi pěkní lidé. Starší Kristina se provdala za syna továrníka na sukno Ing. Gustava Gerlicha⁹, mladší Mizzi se provdala za městského radního Weselského ve Vídni, narozeného v Odrách. Obě pozornost vzbuzující svatby řídila energická matka, což asi nemuselo být moc obtížné, protože první - mírně řečeno - byl více než nesmělý a druhý o dvacet let starší než jeho nevěsta.

Na protější straně Kopečné ulice byl ještě pro nás pozoruhodný domek, v němž bydlela těžkým zánětem kloubů trpící pradelna, paní Herzmanská¹⁰. Stará paní měla zmrzačené ruce od rok co rok opakujícího se praní prádla ve studené vodě v mlýnském náhonu. Ta nám dětem, než jsme usnuli, četla při svíčke, když matka nemohla být doma, známé pohádky o Sněhurce, paní Holle a Perníkové chaloupce. Paní Herzmanská byla blízkou příbuznou zakladatele obchodního domu Herzmansky na Mariahilferstrasse ve Vídni, který existuje v novém lesku ještě dnes a který rodáku z Oder přinesl velké uznání mezi obchodníky.

Po tomto vyprávění o několika zajímavých rodinách pokračujeme na začátku našeho výletu Kopečnou ulicí, kde míváme dům se sloupy zdobeným vstupem stavitele Manna. Na konci ulice stál kříž a na rohu Dělnický dům, u něhož se stýká Kopečná ulice s Dělnickou ulicí (*Obergasse*). Ulice Dělnická nás vede mezi skromnými domky nahoru k Milíkovu kopci, na kterém před staletími stávala, daleko do kraje čnějící, strážní věž. Pod ní se nachází skalní stěna, kde jsme jako děti skládali své první odvážné horolezecké zkoušky. Na vrchol Milíkova kopce dnes vede od hřbitova nová silnice se svou první rozmáchlou zatáčkou. Zde při výstavbě silnice na zdevastovaném místě nechalo město vybudovat malý park s lavičkami a pískovanými cestami. V roce 1898, k padesátiletému císařskému jubileu, zde byly vysazeny dva duby. Osm nejlepších žáků z osmileté obecné a měšťanské školy mohlo vhodit za odměnu do jam několik lopat hlíny, přičemž děvčata zpívala a ředitel školy pronášel slavnostní řeč.

Na konci tohoto nového parku stála a dnes ještě stojí bíle nalíčená kaple jako památník bohabojné přírodě, která tam na konci města začínala. Od kapličky vedla po dlouhou dobu stará již tenkrát sotva schůdná kamenitá cesta strmě nahoru ke Dvořísku. My ale můžeme dojít po mírně stoupající lesní cestě podél Stodolního potoka a po několika místech oddechu na samotu Dvořísko.

3. Dům na náměstí č. p. 19, majitel domu Ludwig Wanke (* 1860 / † 1932), stolařský mistr
4. Hnatek Lois (* 10.10.1885), syn ředitele oderské továrny Schneck a Kohnberger na pryžové výrobky, Aloise Hnatka.
5. Richly Schan (* 8.12.1885), syn městského sekretáře Heinricha Richlého.
6. Autor článku Dipl.-Ing. Dr. tech. Rudolf Krawagna.
7. Tobiasch Karl (* 26.1.1889), syn ředitele oderské obecné a měšťanské školy, Karla Tobiasche.
8. Krawagna Gustav (* 1892 / † 1941), bratr Rudolfa Krawagny, později ředitel oderské obecné a měšťanské školy.
9. Josef Gerlich (* 1878 / † 1946), továrník na Potoční ulici č. p. 173. Syn továrníka Ing. Gustava Gerlicha.
10. Pravděpodobně manželka Augusta Herzmanského - varhaníka bydlicího v domě č. p. 114 na Kopečné ulici.

1 Odry, náměstí s domem č. p. 35

2 Odry, náměstí s domem č. p. 19

3 Odry ulice Pásová s domy č. p. 84 a č. p. 118

4 Odry, ulice Kopečná s domem č. p. 119, a č. p. 173

6 Odry, ulice Kopečná s domem č. p. 180

7 Odry, ulice Kopečná, s domem č. p. 114

8 Odry, křižovatka ulic Kopečná a Dělnická

9 Odry, horní část Dělnické ulice

10a Odry, Jubilejní park císaře Fr. Josefa I. - pohled na „Skalku“

10b Odry, Jubilejní park císaře Fr. Josefa I. - pohled ze „Skalky“

11a Odry, „Skalka“, Pohled na Sokolovskou ulici

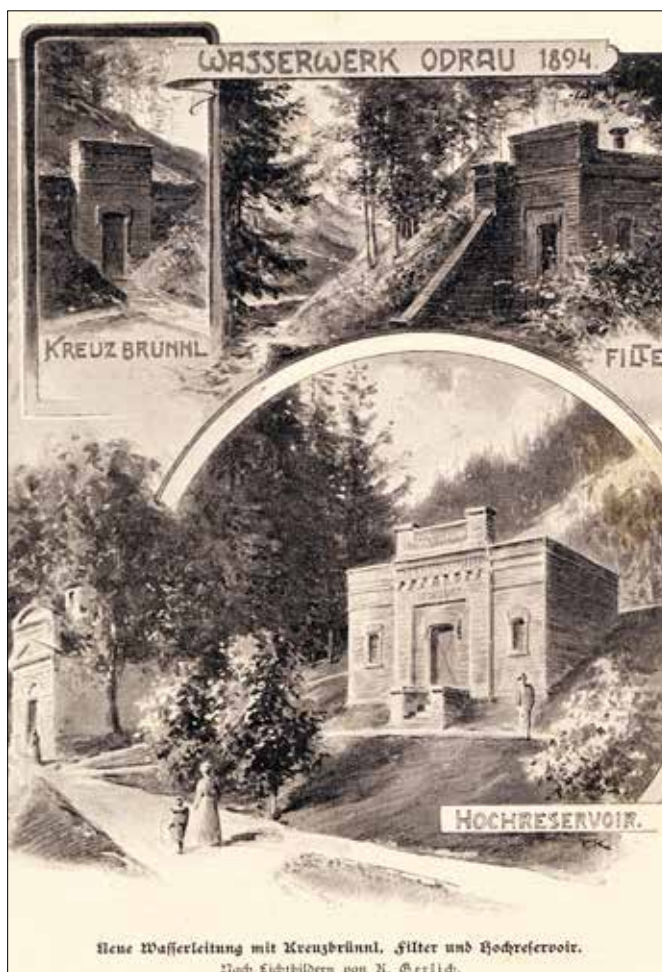
11b Odry, „Skalka“ s lesní cestou

12 Odry, „Lesní kaple“ s okolními přístupovými cestami

13 Odry, 1. Skalní sklep

16 a, b Odry 1894, vodní hospodářství

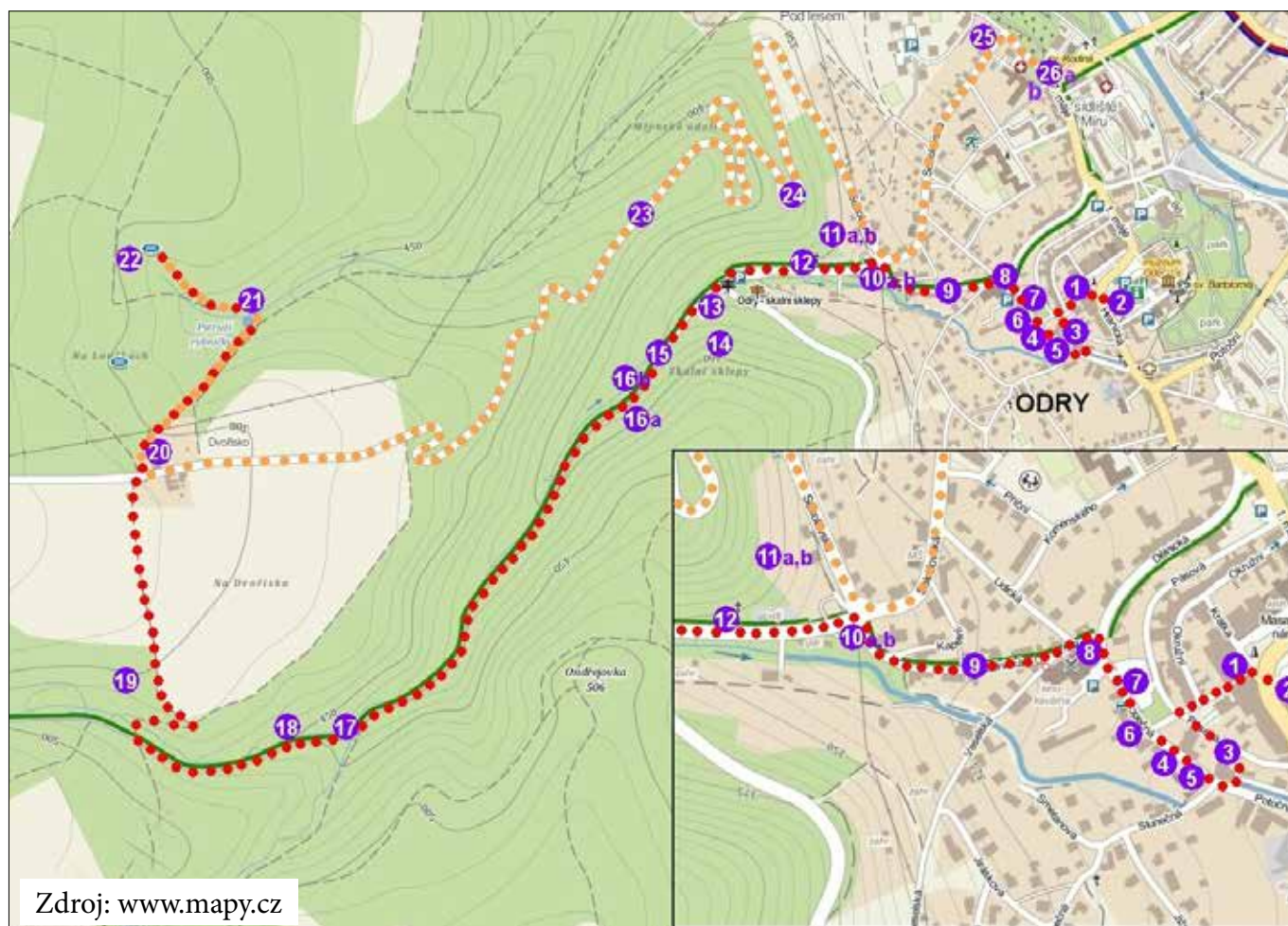
15 Odry, 2. Skalní sklep

18 Odry, Stodolní potok nad „svačínovým posezením“

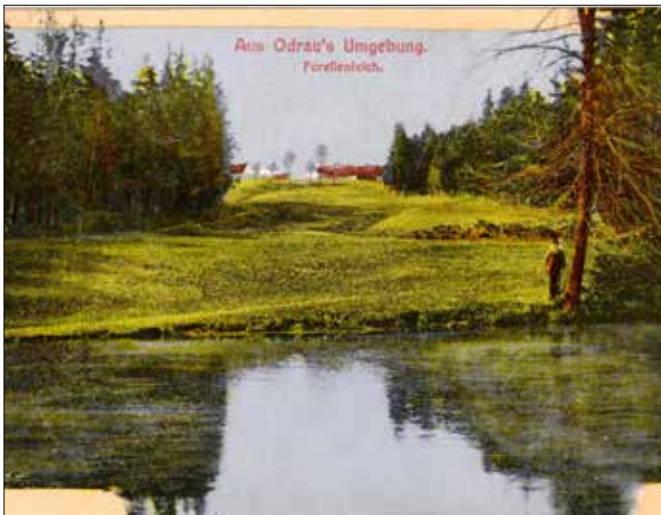

20 Dvořisko, výletní hostinec „Hennhof“

Legenda k mapě, čísla v mapě korespondují s čísly obrázků:

- 1 - Odry, náměstí s domem č. p. 35 (Hartmann, dnes prodejna PC) a č. p. 36 (Patzak, dnes prodejna optiky).
- 2 - Odry, náměstí s domem č. p. 19 (Ludwig Wanke). Dnes prodejna nábytku.
- 3 - Odry, ulice Pásová s domy č. p. 84 (sladovna pivovaru) a č. p. 118 „pivovar Ulrich“).
- 4 - Odry, ulice Kopečná s domem č. p. 119 (usedlost Heinricha Richlého) a vilou rodiny Gerlich č. p. 173.
- 5 - zahrada domu č. p. 119, pánská sešlost při hře v karty zachycená na dobové fotografii z roku 1907 na začátku tohoto článku.
- 6 - Odry, ulice Kopečná s domem č. p. 180 (Dr. Raimund Kunz). Dnes dům pod pensionem „Staré Odry“.
- 7 - Odry, ulice Kopečná s domem č. p. 114 (dům se sloupy, bydliště paní Herzmannské). Byl již zbourán. Dům stál naproti pensionu „Staré Odry“.
- 8 - Odry, křižovatka ulic Kopečné a Dělnické. Odstraněný kříž a pumpa před Dělnickým domem.
- 9 - Odry, horní část Dělnické ulice.
- 10a - Odry, Jubilejní park císaře Františka Josefa I. - pohled na „Skalku“, dnes park u vodojemu.
- 10b - Odry, Jubilejní park císaře Františka Josefa I. - pohled ze „Skalky“.
- 11a - Odry, „Skalka“ s lesní cestou. Pohled od I. Skalního sklepu.
- 11b - Odry, „Skalka“. Pohled na Sokolovskou ulici.
- 12 - Odry, „Lesní kaple“ (kaplička nad vodojemem) s okolními přístupovými cestami.
- 13 - Odry, I. Skalní sklep.
- 14 - Icingerova lavička.
- 15 - Odry, II. Skalní sklep.
- 16a - Odry 1894, vodní hospodářství, Křížová studánka.
- 16b - Odry 1894, vodní hospodářství - filtr.
- 17 - Svačinové posezení.
- 18 - Odry, Stodolní potok nad „svačinovým posezením“.
- 19 - Ohneiserova louka.
- 20 - Dvořisko, výletní hostinec „Hennhof“.
- 21 - Dvořisko, „Pstruží rybníček“.
- 22 - Antonínova studánka.
- 23 - Dobešovská cesta, 6. serpentina, pohled do oderského údolí.
- 24 - Dobešovská cesta, 3. serpentina, pohled na město Odry se zámekem.
- 25 - Odry, budova soudního okresu Odry na Sokolovské ulici. Dnes střední odborná škola.
- 26a - Odry, církevní dívčí škola s mateřskou školkou. Dnes Církevní střední škola a SZŠ sv. Anežky České.
- 26b - Odry, nemocnice.

21 Dvořisko, „Pstruží rybníček“

23 Dobeřovská cesta, 6. serpentina, pohled do oderského údolí

24 Dobeřovská cesta, 3. serpentina, pohled na Odry se zámekem

25 Odry, budova soudního okresu Odry na Sokolovské ulici

26a Odry, církevní dívčí škola s mateřskou školkou

26b Odry, nemocnice

Od kapličky se dostaneme mladou alejí stromů k oblíbeným výletním místům Oder - 1. a 2. Skalnímu sklepu. Zde pořádají své oblíbené venkovní produkce hasiči, pěvecký a tělovýchovný spolek. Od Skalního sklepa šla pěkná lesní cesta na Veselskou výšinu k „Itzinger Bankl“¹¹ (*Icingerova lavička*), pojmenované po jednom strýci, který tam nacházel oblíbenou samotou pro čtení knih a kouření silných

cigár. Od 1. ke 2. Skalnímu sklepu byl jen kousek cesty. I v tomto panem Heinzem obhospodařovaném pohostinství se shromažďovali oderští alkoholu odolní muži při žejdlíku piva, salámu a ementálského sýra. Jen několik kroků dále se po levé ruce nacházela „Křížová studánka“¹², ke které vedlo několik schodů. Upravený vývěr důlních vod v romantickou studánku s křížem přímo vybízel ke krátkému odpočinku.

11. Na přiložené mapce trasy výletu je toto místo označené poř. číslem 14 (*Icingerova lavička*).

12. Na přiložené mapce trasy výletu je toto místo označené poř. číslem 16 (*Křížová studánka*).

Na druhé straně potoka se nacházela sběrná komora - filtr pro oderský vodovod, který byl Stodolním potokem napájen. Odtud již teklo potokem městskou zástavbou málo vody, než vyústil u Nového Města do řeky Odry.

Nyní pokračovala naše cesta podél bublajícího vodnatého potoka obklopeného hustě zalesněnými svahy, k jeho rozdělení do dvou přítoků napájených z blízkých pramenů. Protože u rozdělení Stodolního potoka stávalo několik nádherně rozsochatých stromů, bylo místo pro odpočinek vybaveno lavicemi a nazváno „Gabelsitz“¹³ (*Svačínové posezení*). Tam jsme si jako výrostci ve skalní jeskyni vybudovali hrad, ze kterého jsme ozbrojení luky, šípy a foukačkami prováděli při stálém ohrožení hajným své indiánské hry.

Vlevo vedlo údolí k Veselskému kopci, vpravo se došlo k Ohnheiserově louce¹⁴, u níž se sbíhaly vody tvořící Stodolní potok a která byla příležitostně i dějištěm lesních slavností. Odtud již vedla cesta nahoru k hostinci na Dvořisku, který byl oblíbeným výletním cílem oderské mládeže a odpočívadlem pro povozy, přijíždějící z Oder Milíkovým kopcem na Dobešov.

„Nová cesta“, vedoucí z Dvořiska na Dobešov, pokračovala dále do Potštátu - městečka poblíž pramene Odry. Z Dobešova z ní vedou odbočky přes „Ziegenrücken“ (*Kozi hřbety*) dolů do Černého lesa, nebo na druhou stranu do rozlehlého lesa Suchá Dora, kde tehdy bylo ještě hodně hřibů, které jsme po košících přinášeli domů.

Z Dvořiska jsme po veselé zábavě a tělesném posilnění nastoupili tichým Mlýnským údolím cestu domů do Oder. Napřed jsme došli k Antonínově studánce¹⁵ (Antonibrünnl), pramenu pojmenovanému po třech mužích, kteří ji náhodou objevili při procházce pro „cizinecký ruch“ a kteří se všichni křestním jménem jmenovali Anton. Můj dědeček Anton Faber - vrchní inspektor rakouské severozápadní dráhy, Anton Braun - přednosta stanice v Odrách, a Anton Ludwig - místní výběrčí daní.

Původ pojmenování této studánky popřel nedávno v Oderském krajanském spolku ve Vídni pan Rolleder, jehož dědeček a také i on sám se křestním jménem jmenovali Anton, a nárokoval přednost tohoto pojmenování pro starousedlou oderskou rodinu oproti „přistěhovalcům“.

Od Antonínovy studánky vede chodník k Pstružimu rybníčku. V jeho klidných temných vodách se zrcadlily okolní svahy a louka okolo byla oblíbeným místem pro oderskou společnost. Průzračná, čerstvou vodou z Antonínovy studánky doplňovaná voda rybníka byla obzvláště vhodná pro odchov oderských pstruhů. Blízko něho stál mohutný starý dub, na jehož vrásčitém kmeni se shromažďovali pěkní černohnědí motýli s bílými skvrnami, kteří byli vytoženým nálezem pro naši sbírku. Také otakárci a mnoho jiných pestrých motýlů se nacházelo ve slunečném a od větrů chráněném Mlýnském údolí.

Odtok ze Pstružihu rybníčku se vinul údolím a ústil mezi Odrami a Českou vsí do řeky Odry. My ale vystupujeme z Mlýnského údolí nahoru k nové silnici, z jejíž serpentín máme široký rozhled na město a oderskou kotlinu. Protože se na nové a dobře válcované cestě dobře putuje, jdeme až na její konec, kde byla postavena nová soudní budova. Prvním soudcem zde byl pan Schuster. Brzy ho však následoval pan Dr. Künisch¹⁶, který zde mnoho let úřadoval. Podél hřbitovní zdi, která novou silnici v pravém úhlu křížuje, se dostaneme ke vchodu na oderský městský hřbitov, který málokdy míváme, aniž bychom se v tichém zamyšlení zastavili u hrobů naší maminky¹⁷ a sourozenců¹⁸. Jak často jsme byli s maminkou na Dvořisku, kde ve svém mládí hrála k tanci v tamním hostinci.

Pět let chodila naše sestra Helena do klášterní obecné školy, jako všechna ostatní děvčata v Odrách, a vyprávěla nám o pobožné a nezištné službě řeholnic v nemocnici.

Od té doby, ve které se shora uvedené vycházky udály, uběhlo mnoho desetiletí a těžký stín cizí vlády se snesl na nás a náš domov bez naděje na návrat onoho bezstarostného života, který kdysi naplňoval naše duše, naději a toleranci.

Autor článku Dipl.-Ing. Dr. Rudolf Krawagna se narodil 25. února 1888 v moravské Poličce do rodiny inženýra železničních staveb Gustava Krawagny a oderské učitelky hry na klavír - paní Marie, roz. Faber, pocházející z Tyrol.

*Otec, Dipl.-Ing. Gustav Krawagna se podílel na výstavbě trati Vídeň – Bohumín a v roce 1891 vyměřoval trasu nové železnice Suchdol-Odry-Budišov. Bydleli v Odrách na dnešním Masarykově náměstí v domě č. p. 20 (1890) a později čp. 36. Rudolf měl bratry Ernesta (*1890) a Gustava (*1892) a sestru Helene (*1886). Paní Marie Krawagna a její děti Ernest a Helene, které zemřely předčasně, jsou všichni pochováni na městském hřbitově v Odrách.*

Rudolf Krawagna absolvoval obecnou i měšťanskou školu v Odrách. Další studia včetně vysokoškolského ukončil ve Vídni. Dne 16. 12. 1966 obdržel Dipl. Ing. Rudolf Krawagna ve velké aule vídeňské technické university zlatý doktorský diplom. Bydlel ve Vídni, kde v roce 1974 v 86-ti letech zemřel. Je pohřben na vídeňském hřbitově Hernals, Leopold-Kunschak Platz 7, Wien.

Článek pro Oderský zpravodaj připravili členové Historicko-vlastivědného spolku v Odrách. Přeložil jej Karel Gold, slohově i věcně upravili a doplnili Květoslav Wiltsch a Pavel Kašpar st., mapku trasy vycházky zpracoval Petr Lelek a dobovými fotografiemi článek doplnili Emil Mateiciuc a Pavel Kašpar st. z archivu Muzejního spolku Rolleder, Odry.

13 Na přiložené mapce trasy výletu je toto místo označené poř. číslem 17 (Svačínové posezení)

14 Na přiložené mapce trasy výletu je toto místo označené poř. číslem 19 (Ohnheiserova louka)

15 Na přiložené mapce trasy výletu je toto místo označené poř. číslem 22. Je totožné s dnešní Koňskou studánkou.

16 Soudce oderského soudního okresu JUDr. Ernst Künisch (* 1878 / † 1937, bydlíště Odry, Okružní ulice č. p. 67)

17 Marie Krawagna (* 13. 7. 1863, Matrei, Tiroly / † 13. 7. 1929, bydlíště Odry, náměstí č. p. 36)

18 Ernst Krawagna († 25. 2. 1892, Odry, náměstí č. p. 20), Helene Krawagna († 1. 10. 1914, Odry)